

Co jsou uměnovědná studia?

Úvod do uměnovědných studií

Témata

- ▶ Uměnovědná studia
- ▶ Je možné vědecky zkoumat umění a kulturu?
- ▶ Estetické vnímání
- ▶ Estetická funkce
- ▶ Co je umění?
- ▶ Co je umělecké dílo?
- ▶ Umělecké dílo jako znak
- ▶ Umělecká kritika
- ▶ Co je vkus?
- ▶ Co je kultura?
- ▶ Masová kultura
- ▶ Populární kultura
- ▶ Postmoderní kultura

Požadavky

- ▶ Zpracovat úvahu (esej) o aktuální uměnovědné problematice na jedno z níže uvedených témat, vč. „slovníkové“ definice zvoleného tématu (definici zpracovat podle min. 2 zdrojů).
  - ▶ Umělecké dílo; Otevřené dílo; Funkce umění; Umělecká hodnota; Umělecká kritika; Masová kultura; Kulturní průmysl; Lidová kultura; Postmoderní kultura; Umělecká kritika; Vztah umělce a publika; Proměna vkusu
- ▶ Celkový rozsah max. 4000 znaků včetně mezer; citovat zdroje!
- ▶ Zpracování probíhá v těchto termínech
  - ▶ Výběr tématu a zpracovávané problematiky – do **10.11.2017** (formou příspěvku do diskusního fóra)
  - ▶ Předložení textu práce elektronicky prostřednictvím IS – do **2.1. 2018**
- ▶ Závěrečná zkouška v podobě písemného testu ve zkouškovém období.

J. S. Bach... a

Uměnovědná studia

Estetika

- ▶ filozofická „nauka o krásnu“
- ▶ název dal oboru Alexander Gottlieb Baumgarten (1714-62) spisem *Aesthetica* z roku 1750
- ▶ kolísá mezi:
  - ▶ teorií smyslového poznání
  - ▶ teorií krásna
  - ▶ teorií umění

Obecná teorie umění

- ▶ vyrůstá z empirické opozice vůči spekulativní filozofické estetice
- ▶ Max Dessoir a Emil Utitz – na počátku 20. století pojem „allgemeine Kunstwissenschaft“
- ▶ Jaroslav Volek (*Základy obecné teorie umění*. Praha, 1968)
- ▶ klasifikace umění, prvky formy
- ▶ také různé empiricky zaměřené přístupy k umění (např. sociologie umění, psychologie umění)

3. Appercepce, kde dodáváme k jednomu členu prvku, jenž jest nám přímo dán, druhého členu poměru jen ze sebe, ze své zkušenosti, a soudíme pak jich poměr.

4. Formy souborného nazírání, tedy času a prostoru, čímž míněny jsou jednak prvky rytmické, jednak prvky dané vnímáním tvarů a jich rozměrů, polohy atd. Máme však i prvky pohybu (posunku), jež jsou sloučením našeho vnímání časově-prostorného.

Kdybychom tak si rozdělili prvky, vyhověli bychom sice pravidlu psychologickému, avšak rozvedli bychom od sebe prvky, jež naše zkušenost, zvláště umělecká, naučila nás stále spojovati, což platí zvláště o poslední kategorii, v níž rytmus nedovedeme si již odmyslíti od vnímání sluchového a tvary od vnímání zrakového, poněvadž nám tyto smysly sprostředkují i poznání forem souborného nazírání. Proto zjednodušíme si tento rozvrh ještě více v toto schema:

Prvky krásna a šeredna:

I. Prvky počitkové (přimo dané):

- a) sluch: 1. výška (souzvuk a zvukosled),
2. barva (v hudbě a poesii),
3. síla,
4. trvání (rytmus);
- b) zrak: 1. světlo a stín,
2. barva,
3. tvary: a) rozměry,
β) poloha,
γ) velikost.

II. Prvky myšlenkové:

1. pojmy (poetická dikce),
2. funkce duševního života
(děje): α) průběh,
β) obsah, předmět.

III. Prvky relativního krásna (appercepce):

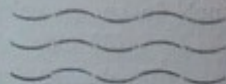
1. účelnost,
2. dokonalost,
3. obraznost.

připomíná analogický úkaz při harmonii barev, že se nám totiž na směru linií líbí buď nejmenší jeho úchylka, a tou jest totožnost směru, buď největší jeho úchylka, totiž pravý úhel, čímž dostáváme dva hlavní esthetické prvky v tomto oboru.

První z nich jest paralelismus linií a rovin, jak nazýváme stejnost směru dvou linií neb rovin, od sebe se odlišujících jen vzdáleností v prostoru. Máme-li dvě paralelní přímky, líbí se nám, že sledujeme-li jich směr, jest náš počátek i ve vzájemném jich poměru stále téže kvality. Tato libost pak není závislá na

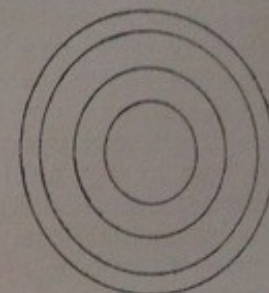
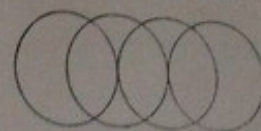
př. na poloze přímek, takže ji cítíme i při liniích vodorovných i při liniích svislých. Pokud pak jde o nahrazení přímky dvěma body, máme i tu vědomí paralelismu, je-li jich kolmá vzdálenost od přímky táž.

Poněkud jinak jest tomu u křivek. Jsou-li to křivky stejnoběžné, můžeme je ovšem uvést v paralelismus zcela shodný s paralelismem přímek neb rovin.

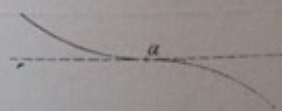

Křivky rekurentní, na př. kružnice, měly by býti dokonale paralelní jen při paralelismu postupném, totiž když poloměr kružnice jest zachován a kružnice staví se k sobě zase jen odlišením vzdálenosti v prostoru. Tu však jest zajímavo, že tento skutečný paralelismus nepůsobí na nás tolik jako paralelismus koncentrický, jenž není tak dokonalý, neboť mění poloměr, a přece všeobecně pokládán jest za pravý para-

lelismus kružnic. Vidíme z toho nejlépe, že paralelismus tvarů není založen na srovnávání tvarů samých, nýbrž na počítcech oka, totiž na srovnávání těch našich dojmů, jež v nás budí úměrný pohyb očních svalů, proto zde pouhá podobnost tvaru zdá se nám býti stejnější než stejnost sama.

Proto také se stanoviska esthetického aspoň nemusíme se tu obmeziti jen na dokonalý paralelismus ve smyslu geometrickém, nýbrž můžeme hledati analogie tohoto vztahu i tam, kde skutečný paralelismus jest vyloučen, na př. mezi přímkou a křivkou. Mimo analogii vlastního paralelismu můžeme však nalézt i zvláštní esthetický prvek, daný také směrem těchto linií, totiž libost z pravidelného přechodu linie jedné v linii druhou. Takový přechod možný jest ovšem jenom mezi útvary rozličného směru, tedy v liniích jen mezi přímkou a křivkou nebo mezi dvěma křivkami rozličné úchylky, kdežto přímka v přímku přecházeti nemůže. Přechod linií

v obou případech pak jest nejlibější, děje-li se směrem tangenty, neboť v tomto případě necítíme přechod jako náhlý přelom, nýbrž jako zákonité pokračování směrem oběma liniím společným. Přechází-li oblouk v přímku jako svou tangentu, máme nejlibější do-

Cultural Studies (kulturní studia)

- ▶ **Britský (strukturální) marxismus (kulturalismus)**

- ▶ Richard Hoggart

- ▶ E.P. Thompson

- ▶ Raymond Williams, *Culture and Society*, 1958

- ▶ Centrum pro současná kulturní studia, Birmingham, 1964

- ▶ „od estetiky k antropologii“

- ▶ **Francouzský strukturalismus**

- ▶ Roland Barthes, *Mythologie*, 1957

Kulturální studia – některé pojmy

▶ Diskurz (Foucault)

- ▶ ...významy se v jazyce vyvíjejí a generují...
- ▶ ...“režim pravdy“ ...pravidla vzniku usměrňovaných způsobů vyjadřování o věcech...
- ▶ ...nejen co, ale i kdo, kdy a kde (diskurzivní formace)...
- ▶ ...diskurz není neurálním médiem...

▶ Kulturní politika

- ▶ ...moc pojmenovat a legitimizovat běžné i oficiální výklady sociálního a kulturního světa...
- ▶ ...významy a verze světa spolu soutěží...

▶ Angažovanost

Dialektika kulturních studií

- ▶ Jonathan Culler, *Krátký úvod do literární teorie*, Brno 2002:
  - ▶ „...je hnací silou kulturních studií napětí mezi touhou znovu objevit populární kulturu jako projev lidí či dát slovo kultuře skupin stojících na okraji a studiem masové kultury jako vnucované ideologie, jako represivní ideologické formace.“ (s. 54)
- ▶ blízkost k mediálním a komunikačním studiím
- ▶ zájem o populární kulturu

Vymezení Cultural Studies

▶ **What is Cultural Studies?**

- ▶ Cultural studies (CS) is concerned with subjectivity and power – how human subjects are formed and experience their lives in cultural and social space. CS blends methods and issues from economics, politics, media and communication studies, sociology, literature, education, the law, science and technology studies, anthropology, and history, with a particular focus on gender, race, class, and sexuality in everyday life. It represents, in broad terms, the commingling of textual and social theory, under the sign of a commitment to progressive social change.
- ▶ Rather than limiting its focus to canonical works of art, governmental history, or quantitative social data, CS devotes time to subcultures, popular media, music, clothing, and sport. By looking at how culture is used and transformed by "ordinary" and "marginal" social groups, CS sees them not simply as consumers, but also potential producers of new social values and cultural languages. This focus on relations of consumption and the socialization of commodities foregrounds the centrality of the communications media in everyday life.

Příbuzné žánry a vědní disciplíny k uměnovědným studiím

- ▶ **Obecné uměnovědné žánry:**
  - ▶ estetika
  - ▶ obecná teorie umění
  - ▶ cultural studies

- ▶ **Dílčí uměnovědné disciplíny**
  - ▶ literární věda
  - ▶ teatrologie a filmová věda
  - ▶ hudební věda (muzikologie)
  - ▶ dějiny umění

- ▶ **Další příbuzné disciplíny**
  - ▶ teorie kultury (kulturologie)
  - ▶ etnologie
  - ▶ kulturní antropologie
  - ▶ historická antropologie
  - ▶ sociologie kultury

Je vůbec možné umění a kulturu
zkoumat vědecky?

Úvod do uměnovědných studií

Dělení věd

- ▶ Novokantovci – Windelband, Rickert (2. pol. 19. stol.)
  - ▶ Vědy **nomotetické** (nomos = z řečtiny: zákon)
  - ▶ Vědy **idiografické** (idios = z řečtiny: zvláštní, dílčí; grafé = z řečtiny: zaznamenávám, píši;)
  - ▶ v anglosaském prostřední podobná polarita mezi
    - ▶ Sciences
    - ▶ Humanities
- ▶ Max Weber
  - ▶ Vědy exaktní (matematizovatelné)
  - ▶ Vědy empirické (zkušenostní)
  - ▶ „Vědy“ dogmatické (a spekulativní)

Empirická věda a (vs.) filosofie

- ▶ Empirické vědy se odlišují od jiného druhu vědeckého poznání, filozofie, v několika podstatných rysech:
  - ▶ 1) jsou "empirické", tedy vysvětlují empirické empirickým
    - ▶ To znamená, že nevysvětlují empirické transcendentním (např. "bůh", "absolutní duch", "idea", "samopohyb").
  - ▶ 2) jsou tematicky redukované
    - ▶ Resignují na zodpovězení řady otázek typu: "Proč jsme na světě?", "Jaký je rozdíl mezi dobrem a zlem?", "Je sebevražda ospravedlnitelná jako řešení životní situace?".
  - ▶ 3) jsou metodicky abstraktní
    - ▶ Používají pro různé jednotlivé případy výzkumných metod, které jsou do značné míry univerzální. Ve vědě není každý jednotlivý případ zpracováván specifickým přístupem, nýbrž je užíváno typizovaných či "normovaných" postupů. Jednotlivý případ není předmětem zájmu sám o sobě, ale jako prvek celé třídy jevů, jako reprezentant druhu, typu. Od jeho individuálních vlastností se "abstrahuje", pokud je není možné "zobecnit" na množinu jevů".

Weberovo pojetí empirických věd

- ▶ Sociální realita – hodnotové ideje – významné jevy
- ▶ Empirická věda:
  - ▶ Musím se vyhnout (subjektivnímu) **hodnocení**
  - ▶ Neobejde se bez **vztahování k hodnotám**
- ▶ Nikdy nemůže být úkolem zkušenostní (empirické) vědy zjišťovat závazné normy a ideály, aby z nich mohla vyvozovat recepty pro praxi.
- ▶ Empirická věda není s to nikoho naučit, co má, nýbrž pouze to, co může a – podle okolností – to, co chce.

Vývoj vědy – zvláště nomotetických

- ▶ **Falzifikace (K. Popper)**
  - ▶ Hypotézy a jejich vyvracení

- ▶ **Paradigma – (Thomas Kuhn: Struktura vědeckých revolucí, 1962; česky 1997)**
  - ▶ Normální věda
  - ▶ Řešení hádanek
  - ▶ Anomálie
  - ▶ Krize
  - ▶ Nové paradigma

Požadavky na vědce

- ▶ Vysoká úroveň podstatných (meritorních) poznatků
- ▶ Etika
- ▶ Metodologie

Metodologie vědy

- ▶ Systematičnost
- ▶ Přesnost
- ▶ Kontrolovatelnost
- ▶ Ověřitelnost
- ▶ Možnost zobecnění

